

BITKA NA SUTJESCI

JUGOSLOVENSKO RATIŠTE U PROLEĆE 1943.

Posle uspešno završene bitke za ranjenike na Neretvi, Operativna grupa divizija NOVJ, pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba, nastupala je preko Hercegovine i jugoistočne Bosne u Crnu Goru i Sandžak, gde je do sredine maja 1943. godine oslobodila prostranu teritoriju i pripremala se za dalji prodor na istok. Situacija se povoljno razvijala i u ostalim krajevima Jugoslavije. Narodnooslobodilački pokret u južnom delu Srbije, kao i u Makedoniji, znatno je ojačao, a pojava jake grupacije NOVJ na tom prostoru veoma bi pozitivno delovala na njen dalji razvoj. U Bosni, Hrvatskoj i Sloveniji jedinice NOV izvodile su uspešna ofanzivna dejstva, a na tim područjima formirane su nove brigade i divizije.

U celini, razvoj situacije u Jugoslaviji u proleće 1943, uprkos velikim teškoćama, odlikovao se sve snažnijim poletom oslobodilačkog pokreta. U to vreme Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, vodeći teške borbe sa premoćnijim neprijateljem, vezivala je na jugoslovenskom ratištu oko četrdeset okupatorskih divizija (12 nemačkih, 17 italijanskih, 6 bugarskih i delove 3 mađarske divizije), veći broj njihovih samostalnih pukova i bataljona, kao i mnogobrojne kvislinške formacije. Vezivanje tih krupnih neprijateljskih snaga na tlu Jugoslavije predstavljalo je znatnu pomoć savezničkim armijama u njihovim daljim operacijama na Istočnom frontu i u oblasti Sredozemlja.

Pripreme za prodor u Srbiju

Razvoj ratnih događaja prvih meseci 1943. još jednom je potvrdio svu vitalnost oslobodilačkog pokreta i borbenu vrednost njegovih oružanih snaga. Sve uspešnije borbe vođene širom zemlje, a posebno one u kojima je nanesen težak udarac udruženim okupatorsko-kvislinškim trupama u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi, omogućilo je da se jače snage usmere u jugoistočne oblasti Jugoslavije.'

Posle prodora jedinica Operativne grupe NOVJ u Crnu Goru i Sandžak, Vrhovni štab se, početkom maja, smestio u rejonu sela Donje Kruševo, čijih se nekoliko kuća stisnulo na strmom padini pivskog kanjona. U šumi ispod sela, nedaleko od me-
gde se spajaju tokovi Tare i Pive da bi stvorili Drinu, Vrhovni štab se zadržao i narednih desetak dana.

Pošto je pripremio plan operacija, Tito je pozvao u Vrhovni štab komandante •• i - proleterske i 3. udarne divizije - Koču Popovića, Peka Dapčevića i Radovana vukanovića, sa kojima je 8. maja održao sastanak kod Donjeg Kruševa. Na tom sas-
I Y - ' c u p o z n a o komandante s planom daljih dejstava i odredio im sledeće zadatke: 1. i 2. divizija da zauzmu Mojkovac i Kolašin, zatim Berane i Andrijevicu i, na taj način, stvore pogodnu operacijsku osnovicu za prodor na Kosovo i Metohiju i

dalje u južnu Srbiju; ostale snage operativne grupe trebalo je da za to vreme osiguravaju slobodnu teritoriju u severozapadnom delu Crne Gore i Sandžaku i na njoj centralnu bolnicu: 3. divizija dobila je zadatak da zatvara pravce koji na slobodnu teritoriju izvode od Nikšića i Gacka; 7. banijskoj diviziji (komandant Pavle Jakšić) naređeno je da posedanjem srednjeg toka Čehotine zatvore pravce sa severa od Pljevalja, a novoformirana Drinska operativna grupa brigada (tri brigade) da zatvara pravce koji od Goražda i Foče vode ka Čajničju, posebno ka Čelebiću i Šćepan Polju, na kojoj prostoriji se nalazila glavnina Centralne bolnice.

Razmeštaj Centralne bolnice 10. maja 1943.

Bolnica br. 1. - za lečenje teških ranjenika, bila je smeštena na Šćepan Polju (oko 100 ranjenika na nosilima) i u selu Rudine (oko 400 ranjenika „konjanika“);

Bolnica br. 2. - za lečenje obolelih od pegavog tifusa, nalazila se u selu Hum (oko 400 bolesnika);

Bolnica br. 3. - za lečenje rekonvalescenata od pegavog tifusa, internih bolesnika i lakših ranjenika, bila je razmeštena na široj prostoriji sandžačke visoravni u selima: Čelebić, Borje, Rijeka, Ječmenište, Hoćevo i Suho Polje (oko 2.500 bolesnika i ranjenika).

Nekoliko dana posle sastanka u Donjem Kruševu Vrhovni štab je napustio kanton Pive i premestio se u Đurđevića Taru, kako bi bio bliže snagama 1. i 2. proleterske divizije, koje su završavale pripreme za početak ofanzivnih dejstava u dolini Lima i gornjeg toka Tare. Tito je, 15. maja, tim dvema divizijama uputio poslednje direktive za napad na Mojkovac i Kolašin, koji je trebalo da usledi 17. maja. Ali, početak neprijateljske ofanzive doveo je do promene situacije i razvoj događaja uzeo je drugačiji tok.

Prve vesti o pokretima nemačkih trupa

U prvoj polovini maja, u Vrhovni štab su s više strana počela da pristižu obaveštenja o pokretima nemačkih snaga prema Crnoj Gori, kao i prvi, još neprovereni, podaci da predstoji nova neprijateljska ofanziva na snage NOV na tom prostoru: Glavni štab Hrvatske obavestio je Vrhovni štab da, od 1. maja, prugom Bosanski Brod - Sarajevo svakog dana prolazi „6 do 8 nemačkih transportnih vlakova“; Štab 1. bosanskog korpusa javio je 9. maja da su nemačke jedinice počele pokret „preko Crne Gore za Albaniju“, a 10. maja izvestava da će Nemci, koncentrisani na prostoru Mostar-Imotski, početi ofanzivu „u Hercegovinu do u Crnu Goru“, da je to nesiguran podatak, ali da su već osmotreni pokreti nemačkih trupa preko Duvna i Prozora; obaveštajna služba 1. proleterske divizije saopštava 10. maja da, „prema nepotvrđenim vestima, Nemci imaju zadatak da osiguraju dolinu Lima, a po nekim vestima i da preduzmu ofanzivu na nas“; Štab 2. proleterske divizije obavestio je 14. maja Vrhovni štab da bi, prema još neproverenim podacima, u Crnu Goru trebalo da dođu „tri nemačke divizije, i to jedna divizija od Peći ka Kolašinu, druga od Prijepolja ka Pljevljima, a treća od Bileća ka Nikšiću“. Sve su to bili znaci da Nemci ponovo nešto spremaju, ali se još nije moglo utvrditi kakve su im stvarne namere.